

עולם ההלכה

מכון סמיכה
ניגוש ככל אחד
נוולם החכמה

גיליון ל"ט | שבת קודש פ' ראה | כ"ט מנחם-אב תשפ"ה

עולם השבת
 Rabbi Chaim Avraham Zakutinsky Magid shuir, curriculum developer

עולם התקיעות
 ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעמקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

How many candles should one light for shabbos?

The obligation to light candles is fulfilled with the lighting of a single candle.^[1] However, Tur and Mechaber^[2] cites a custom to light two candles. The reason for this custom is that the mitzvah of Shabbos was given in two commandments. The first being Zachor Es Yom Hashabbos L'Kadsho^[3] (Remember the Shabbos day to make it holy) and the second being Shamor Es Yom Hashabbos L'Kadsho^[4] (Observe the Shabbos day to make it holy). In order to symbolize these two commandments the custom was to light two candles. Mechaber cites this custom as well. Maharil^[5], cited by Rama, adds that although the two candles commemorate the two commandments, women can light more than two candles if they wish. Magen Avraham^[6] writes that some have the custom to light seven candles, corresponding to the seven days of the week. While others have the custom to light ten candles, corresponding to the ten commandments. Likutei Maharich^[7] notes that many have the custom to light an additional candle for each child.

The poskim^[8] add that if a woman goes away for Shabbos, she does not have to light her customary number of candles, rather, she may light two candles.^[9]

אחד בחודש אב כדי להשלים סך ארבעים, שהרי אלו לעולם חסר (כ"ט יום). זה לשונם: "ואמר להם לישראל למחר ביום שלשים באב יהיה ראש חודש אלו שיתחילו תקעו שופר כדי שלא תטעו בירידתו כמו שטעיתם בראשונה חזר לדבר אנו תוקעין ביום ראש חודש אלו, שהוא יום שלשים באב, שלעולם אנו עושין ראש חודש שני ימים, ויום ראשון היו מחשבון דאב, שהוא מלא, ושהה שם ארבעים יום שנאמר ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ושלמו ביום הכפורים, כיצד יום אחד מאב וכ"ט מאלול הרי שלשים, ועשרה מתשרי הרי מ' והוא יום הכפורים."

תוקעים בכל חודש אלו
 אבל דעות אלו יחידאי הם, כי רוב הראשונים כתבו שתוקעים במשך כל החודש, בראשם הראש במסכת ראש השנה (פרק ד סימן יד). והוא דעת רבינו ירוחם (ו, א, דף מח), והראב"ה (חלק ב סימן תקמב), וכן כתב המנהיג (הלכות ראש השנה אות כד) בשם הצרפתיים, וזה לשונו: "מנהג צרפת להתחיל מראש חודש אלו ואילך לתקוע בכל יום. ויש לי סמך לדבר בפרקי רבי אליעזר, בר"ח אלו אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה והעבירו שופר בכל המחנה, שהרי משה עלה להר, ואל יתעו עוד ישראל אחר עבודה זרה. והקב"ה נתעלה באותו שופר, שנאמר (תהלים מז, ו), עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר, לכן התקינו לתקוע בראש חודש אלו בכל שנה ושנה", והצרפתיים עושים אף משם ואילך."

אך מלשוננו נראה שהמנהג נחלק לשני שלבים. בראש חודש עצמו יש חובה מתקנת חכמים לתקוע. אבל בשאר ימי החודש אין חובה לתקוע רק מנהג. וכן מורין דברי הראש"ש, שכתב, "ולכך התקינו חכמים שיהיו תוקעין שופר בראש חודש אלו כו' וכן נהגו באשכנז לתקוע כל חודש אלו."

תקיעות שופר בחודש אלו

פתיחה
 העומד על הפרק הוא ימי הרחמים והסליחות של חודש אלו. ימים אלו הם המובחרים ומזומנים לתשובה מכל ימות השנה. וכבר מימי קדם נקבעו לימי רחמים ורצון^[1]. וכך הזהיר לנו רבינו יונה בספר היראה: "משכנס אלו עד מוצאי יום הכיפורים, יהא חרד וירא מאימת הדין."

וכתב הב"ח (ריש סימן תקפא), בביאור הדבר, וזה לשונו: "אסמכתא מקרא אני לדודי ודודי לי ר"ת אלו, וס"ת עולה מ', כנגד מ' יום מראש חודש אלו ועד יום הכיפורים. כי באלו מ' ימים התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לקבל תשובה מאהבה. ועוד סמך מקרא ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך, ר"ת אלו, וכמ"ש האחרונים בספריהם."

וידועים גם מפורסמים דברי השו"ע הרב בלקוטי תורה (פרשת ראה לב, ב), שהמשיל משל דבר. וזה לשונו: "הנה נודע שבאלו הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים. ולהבין זה כי למה הם ימות החול ואינם יום טוב כו' ובוודאי יש הפרש גדול בין יום הכיפורים ובין אלו, אך הנה יובן על פי משל למלך שקודם באו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו הוא מקבל את כולם כסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו. ואחר כך בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כי אם ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחיד סגולה. וכך הענין על דרך משל, בחודש אלו יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה."

ומפני סגולת הזמן, נהגו ישראל כמה מנהגים בימי אלו. ואחד מהמנהגים הבולטים ביותר הוא התקיעות שתוקעים בכל יום. ובין הקהלות אנו מוצאים דרכים שונים לקיים מנהג הזה, ועל כן ראיתי לבאר בעזה"י כל מנהג, מקורותיו וטעמיו.

הללוהו בתקע שופר
 וראשית, נראה להקדים בדברי הישמח משה (סימן תקפא) שמביא סמך נפלא למנהג תקיעת שופר בחודש אלו, וזה לשונו: "ולי נראה להביא סמך להמנהג לתקוע בכל חודש אלו, על פי השבלי הלקט בשם הגאונים שהובא בה"ב ובפרישה לעיל (סימן תכ"ב) ח"ל, מנין שאומרים הלל בראש חודש, מצינו שרמז דוד בתהלים (קג), הללויה הללו אל בקדשו, י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חדשים, ולפיכך אנו כופלים כל הנשמה תהלל, על שנה מעוברת שיש לה י"ג חדשים, עכ"ל."

ולפי זה 'הללויה' הראשון הוא על ניסן שהוא ראשון לחדשים, הללו אל בקדשו הוא על אייר, הללוהו ברקיע עוזו הוא על סיון, הללוהו בגבורותיו הוא על תמוז, הללוהו כרוב גדלו הוא על אב, הללוהו בתקע שופר הוא על אלו כנ"ל, הק' משה טייטלבוים."

תקיעת שופר במדבר סיני
 מקור מנהג התקיעות בחודש אלו קדום מאד, ומזכר בדברי חז"ל שכבר נהגו כן בני ישראל במדבר סיני. דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מז), כאשר עלה משה רבינו למרום בראש חודש אלו כדי לבקש רחמים על ישראל שיתכפר להם עוון העגל, והעבירו שופר בכל המחנה שלא יטעו עוד. והכי איתא שם: "רבי יהושע בן קורח אומר ארבעים יום עשה משה בהר קורא בדת מקרא בדת מקרא בלילה. ולאחר ארבעים יום לקח את הלוחות וירד אל המחנה בשבעה עשר בתמוז ושבר את הלוחות והרג את לייטי ישראל ועשה ארבעים יום במחנה עד ששרף את העגל וכתתו כעפר הארץ והרג את כל אשר נשק לעגל והכרית ע"ז מישראל והתקין כל שבט במקומו. ובראש חודש אלו אמר לו הקב"ה (שמות כד, יב) "עלה אלי ההרה" והעבירו שופר במחנה שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה והקב"ה נתעלה אותו היום באותו שופר, שנאמר (תהלים מז, ו), "עלה אלהים בתרועה", ועל כן התקינו חכמים שיהיו תוקעים כשופר בראש חודש אלו בכל שנה ושנה."

זמן התקיעות בראש חודש
 הלשון בפרקי דרבי אליעזר מורה שהמנהג הוא לתקוע בראש חודש בלבד, שכתב, "התקינו חכמים שיהיו תוקעין בשופר בראש חודש אלו בכל שנה ושנה." וכן נקט השבלי הלקט (סדר ראש השנה אות רפא) לדוגמא, וזה לשונו: "יש מקומות שנוהגין לתקוע בשופר בלילי ראש חודש אלו. ומצאתי לרבינו נסים ז"ל, מה שנוהגין החכמים שתוקעין בשופר בראש חודש אלו, מצאתי לו עיקר במדרש."

וכן מפורש בדת זקנים לבעלי התוס' (דברים י, ז) שהמנהג הוא לתקוע בראש חודש דוקא. ועיי"ש שפירשו שהיום שתיקנו לתקוע בו הוא יום א' של ראש חודש, שהוא ל' למנחם אב, כי הוא היום שבו עלה משה למרום, שהרי עלייתו היתה לארבעים יום, וכיון שחזר ביום הכיפורים ע"כ צריך להוסיף עמו יום

ולענין מעשה, כתב הרמ"א בדרכי משה (סי' תקפ"א אות א), ובמפה (שם סעיף א) שתוקעין כל החודש: "מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית."

למה תוקעים?

באמור, טעם התקיעות שבחודש אלול הוא זכר התקיעה שתקעו במדבר, כמש"כ בפרקי דרבי אליעזר. ועיין בטור שהביא טעם זה, ושילב עמו עוד טעם, והוא, כדי לעורר הלבבות בתשובה ע"פ הפסוק בעמוס (ו' ג) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", וזה לשונו: "תניא בפרקי דרבי אליעזר בראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה כו' והענינו שופר במחנה... לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג, ו) אם יתקע שופר בעיר וגו'."

צירוף שני הטעמים

הבית יוסף העיר למה הוצרך הטור להוסיף לצרף טעם אחר עם הטעם הבפרכי דרבי אליעזר. ומבאר שבטעם המוזכר בפרקי דרבי אליעזר לבד אין מספיק, שעדיין יש מקום לדחות. וזה לשונו: "דאנ"פ שעל ידי שופר נמנעו ישראל במדבר מלחטוא אינו מפני שהשופר מיוחד לכך דהוא הדין אם היו מעבירין כרוז היו נמנעים על ידו מלחטוא. לכך הביא מ"אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", דמשמע שקול השופר גורם להחריד האדם מפחד ה' ומחדר גאווה."

ועוד מפרש בדרך אחר, שהטור הוצרך להביא הפסוק בעמוס להורות שלא רק בימי המדבר הועיל תקיעת השופר, אלא אף לדורות עולם השופר מועיל לעורר הלב, כי כך טבעו - "אם יתקע שופר בעיר...", וזה לשונו: "משופר המדבר לא למדנו אלא שעל ידו נמנעו מלחטוא, אבל עדיין אנו צריכין ללמוד שעל ידי קול שופר אדם מתעורר לשוב בתשובה. ולכן הביא פסוק דאם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו."

גם הב"ח עמד על זה וכתב שהטור הביא הפסוק כדי לתת טעם על כך שתוקעין כל החודש, דאילו מדברי הפרקי דר"א לבד היה די בראש חודש לבד - וכמו שסוברים באמת הדעת זקנים ושבלי הלקט כנזכר למעלה. לכך הביא הפסוק המורה לנו שהתקיעות מביאות לידי תשובה וראויות לכל החודש. וזה לשונו: "ולפי שעדיין לא ידענו למה תוקעין כל החדש, אמר שהוא להזהיר על התשובה, ומשופר המדבר למדנו שמתחילין בראש חודש."

כדי לערוב השטן

ועוד כתב הטור טעם למנהג התקיעות, כדי לערוב השטן. וטעם זה העתיקוהו רבים מן הראשונים, כגון הראב"ה (שם) הרא"ש (שם) והר"ן (שם). ועיין בספר מנהגים דבי מהר"ם (סדר ריגוס לערב ראש השנה) שרחיב בו קצת, וזה לשונו: "לפי שלא ירגיש השטן מתי יאה ראש השנה, ומהאי טעמא אין מזכירין ראש חודש בשבת שלפניו. אי נמי משום דכתיב (תהלים פ"א, ד) בכסה ליום וגו'. עוד שמעתי, מפני שהשטן הטעה את ישראל בארבעים ימים ראשונים, שנאמר (שמות לב, א) כי זה משה האיש, וגרם שעשו העגל, כדאיתא במדרש. ובראש חודש אלול כשעלה לקבל לחות אחרונות, אמרו, נעשה תקנה שלא יטעה אותנו עוד, ונתקע כדי לערבנו."

וראה בב"ח שמבאר שהטור הביא טעם זה להמשך לטעמו הראשון. כי אחר שידס שכל החודש ראוי לתקיעות בשביל התעוררות הלבבות הבאה על ידי קול שופר, הוקשה לו אם כן היה לנו לתקוע גם בעשרת ימי תשובה מכל שכן.^[2] ולזה הביא טעם של עירוב השטן. וזה לשון הב"ח: "ולפי שלפי זה קשה דגם כל עשרת ימי תשובה יתקעו כדי להזהיר על התשובה על כן אמר וכדי לערוב השטן שלא יאה נודע לו מתי יאה ראש השנה דמטעם זה אין ראוי לתקוע אלא לפני ראש השנה בלבד ומיהו מטעם זה בלחוד היה מספיק לתקוע שלשה או ארבעה ימים לפני ראש השנה אבל מטעם דלהזיה על התשובה צריך כל החדש משום דאיכא אסמכתא אבני לדודי ודודי לי..."

הכנה למצוה

עוד טעם איתא בספר מנהגים (שם) על מנהג התקיעות^[3], שהוא להכנת המצוה דאורייתא שבראש השנה, וזה לשונו: "נהגו לתקוע שופר בכל בוקר וערב אחרי ציציותיהם מבית הכנסת מראש חודש אלול עד שלושה ימים קודם ראש השנה, כדי ללמד ולחנך במצוות, דאומר מר שואלים בהלכות הרגל קודם הרגל שלוש ימים."

בדומה לזה כתוב בדרשות מהר"ח או"ז (סימן לג). וזה לשונו: "לכך נהגו העולם לתקוע כל חודש אלול, כדי שיהא רגיל בתקיעה ולא יטעה."

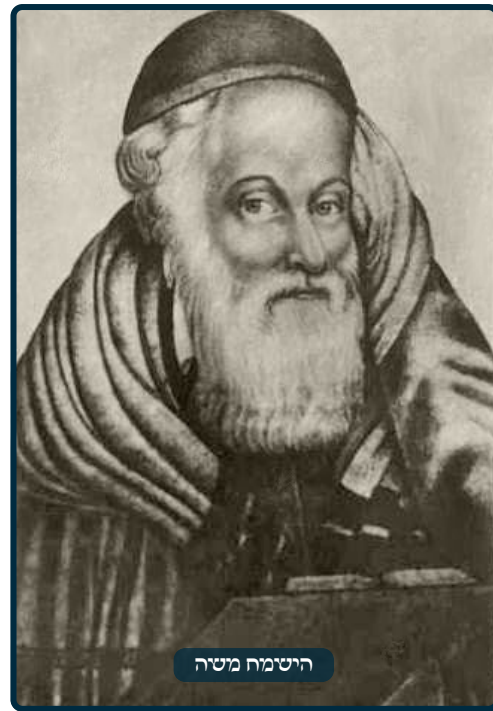
וכן עירב הגרא"י קוק בקונטרס מצות ראייה (סימן תקפ"א), וזה

לשונו: "מלבד הטעמים הרמים שנאמרו למנהגינו לתקוע מראש חודש אלול, נלע"ד עוד טעם פשוט שהוא ממה שכתבו הפוסקים דהא דמתחילין בהלכות הפסח קודם לפסח שלוש ימים, הוא הדין בהלכות חג בחג. אם כן, צריך ללמוד שלוש ימים קודם הלכות ראש השנה, והתקיעות צריך לימוד בסידורין ובעצמן, אם כן צריך התקוע להתחיל מראש חודש אלול שהוא שלוש ימים קודם."

מנהגי הקהלות

המנהג לתקוע בחודש אלול לא הובא בשולחן ערוך, רק הרמ"א הביאו (ראה למעלה). וכמוזמה שהמחבר נמשך אחרי הראשונים יוצאי ספרד, שבחיבוריהם לא מצינו מנהג זה, רק ראשוני אשכנז הביאוהו בספריהם - ועל פיהם נמשך הרמ"א. אולם, בפועל עניינו הרהרות שכן הוא מנהג רוב אחינו בני ישראל הספרדים, ואם שלא הובא המנהג בכתביהם, נשמר להם במסורה בעל פה. ולא עוד, אלא יש מקהלות הספרדים שתוקעים שתי פעמים בשחרית, אחת לאחר הסליחות, ושנית לאחר התפלה.

ומן הראוי לציין שבין קהלות אשכנז יש שאין להם המנהג לתקוע בחודש אלול. וכן ראייתי בספר מאיר עיני הגולה (אות תקמ"ג) שהגרי"מ מקצק ובית מדרשו לא היו נהגו לתקוע בחודש אלול כלל.

אם תוקעים גם בערב

הרמ"א, אחר שהביא המנהג לתקוע אחר תפלת שחרית, מסיים שם, "ויש מקומות שתוקעין ג"כ ערבית". והוא על פי דברי הטור שם שכתב, "וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה." ועיין באליה רבה (ס"ג) שכתב שכן מנהג ק"ק פראג. ובפירוש "ערבית", כתב בנוהג כצאו יוסף (עמוד רנד) שהכוונה לתפלת מנחה שהוא בין הערבים, ותוקעים אחריה. וכן מפרש החיי אדם (כלל קלח סעיף א). לאידך, יש שפירשו שערבית היינו לאחר תפלת מעריב^[4]. וכן כתב בליקוטי הלוי, מנהגי ווירצברג. וכן ניתן לדייק מדברי האליה רבה (ס"ג) שכתב שתוקעים ממוצאי שבת.

בין כך ובין כך, כבר כתב המטה אפרים (שם ס"ק ז) על המנהג לתקוע ערבית, "ולא שמעתי נוהגים כן במדינתנו".

באיזה יום מתחילים

האחרונים דנו באיזה יום של ראש חודש מתחילים לתקוע. המגן אברהם (סימן תקפ"א ס"ב) הביא בשם כמה פוסקים, ביניהם, המהר"ל, משאת בנימין (סימן ב), הלבבו והש"ה (מסכת ראש השנה, נ"ב מצוה ו) "שיש להתחיל לתקוע מיום ראשון דר"ח אלול דאז הוי מ' יום שלפני יה"כ כמו שעלה משה בהר". וכן כתב ביוסף אומץ (אות תתקכ), וכן בספר נוהג כצאו יוסף (עמוד רנה). אמנם, המג"א הביא יש שכתבו שהמנהג להתחיל לק ביום ב' של ר"ח.

ועיין במטה משה (מצוטט על ידי המג"א הנ"ל) שתלה המנהגים בהטעמים, וזה לשונו: "וסמך לזה, 'תקעו בחודש שופר' (תהילים פ"א, ד) משמע חודש שלם שהוא שלשים יום (מנהגים) אלול ד"ה

מנהג). ומטעם זה נראה לי להתחיל לתקוע ביום שני דראש חודש, ואז הוא שלשים יום עם שני ימים דראש השנה, וכן ראייתנו נוהגים...אלול תרי טעמי [הנזכרים בטור] צריך להתחיל מיום ראשון. דאילו לטעם הראשון, כנגד משה עלה להר ושהה שם ארבעים יום וירד ביום כיפור, ומיום ראשון עד יום כיפורים ארבעים יום. ולטעם שני, כדי לעורר העם שיעשו תשובה, צריכין גם כן להתחיל מיום ראשון, כי אלו ארבעים יום, מיום ראשון דאלול עד יום כיפור, הם צריכים לפני המקום וימינו פשוטה לקבל שבים."

ולענין דינא, כתב המגן אברהם שאין לזוז מהמנהג להתחיל ביום שני דראש חודש, שהוא א' אלול. וכן משמע בדברי המטה משה. וכן הורה הקיצור שו"ע (סימן קכח, סעיף ב) למעשה. וכך הודיע הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סימן כא אות ה) שקהלות שאין יודעים איך לנהוג, יש להם להתחיל מיום שני של ראש חודש.

ולאידך, יש לציין שבהשלמות לשו"ע הרב (לסימן תקפ"א) הובא מהגאון בעל דברי נחמי' (או"ח ע"ד, א) שכתב, במקום חדש שאין שם עדיין מנהג ידוע, יש לקבוע להתחיל ביום א' דר"ח, עכ"ל. ולמעשה, המנהג בחב"ד הוא כך, שבימים ראשון של ראש חודש תוקעים, אך מפני הספק מתכוונים להתלמד בתקיעות שבאותו היום.

מספר הקולות וצורתיהן

מצינו חילוקי מנהגים לענין מספר הקולות שתוקעים בחודש אלול. במנהגי וורמיישא (עמוד רלב) כתוב שתוקעים תשר"ת. וכן כתב המטה אפרים (שם), והקיצור שולחן ערוך (סימן קכח סעיף ב). וכן נהגו רוב יוצאי אשכנז. אבל רוב הספרדים ומקצת ממקהלות החסידיים [מהם, חב"ד, טשאנאנאביל, מונקאטש, וסאטמאר, ועוד] נהגו לתקוע ג' סדרים שלמים - תשר"ת, תש"ת, ותר"ת.

ובפשטות, מנהג זה מיוסד על דברי הב"ח (סימן תקצב) שהוקשה לו על המנהג שתוקעים רק תשר"ת, למה אין תוקעים בשלמות כדרך שעושים בר"ה. והב"ח מתרץ שבחודש אלול כיון שהוא רק מנהג אנו סומכים על שיטת ר"ת דס"ל שגם בראש השנה די בתקיעת תשר"ת. שמעינו מיהא מדברי הב"ח שהיה פשוט לו מצד הסברה להשוות צורת התקיעות של חודש אלול לראש השנה, ולכאורה הטעם, משום דכל דתקון רבנו כעין דאורייתא תקון. ולזה הוכרח לומר דסמכינן על ר"ת בחודש אלול. ואם כן נראה שמזה נשתרב המנהג להחמיר לעשות ג' הסדרים גם באלול כדי להשוות למה שעושים בר"ה.

וביישוב מנהג רוב הקהלות שאין מקפידים על ג' סדרים, יש לומר דנוקטים כתיורצו של הב"ח. אי נמי דלית להו עיקר סברת הב"ח להשוות תקיעות של אלול לשל ראש השנה. והטעם, דדוקא בתקיעות של מצוה הקפידה תורה על צורת הקולות, אבל בחודש אלול אין ענין אלא להשמיע קול השופר הלכך אין קפידא כלל במספר הקולות ואיכותם. דוגמה לדבר מצינו בתקיעה שאנו תוקעים במוצאי יום הכיפורים, שאין מקפידים בה כלל, כמש"כ הריטב"א במסכת ראש השנה (כו, ב ד"ה אמר רבי לוי ז"ל, "ואין מדקדקין בה בשום פסול לא בתקיעה ולא בשופר." וי"ל שכן הדין בתקיעות של אלול.

אם להקפיד לעשות הקולות כדון ובהכשר

ונראה על פי זה שבתקיעות של חודש אלול אין צריך לדקדק על תיקון הקולות והכשרים כשם שאין מקפידים על תקיעת מוצאי יום הכיפורים, כי העיקר רק להשמיע קול וכמו שנתבאר. ודוקא אותם הנוהגים לתקוע ג' סדרים בחודש אלול הם צריכים להקפיד על תיקון הקולות, שהם סוברים שהתקיעות הם מעין של ראש השנה.

אמנם יותר נראה, שאפילו לפי מנהג דידן שתוקעין רק תשר"ת, יש להקפיד לעשות הקולות כדון, כי באמת אין לדמות לתקיעות של מוצאי יוה"כ, ששם אינם אלא הודעה בעלמא (כעין תקיעות שבערבי שבתות) להודיע שהוא לילה (כמש"כ התוס' במסכת שבת ק"ד, ואין בה משום התעוררות הלב. אבל התקיעות של אלול שבאות לעורר היראה והחרדה, מסתברא שצורתן כעין תקיעות של תורה שגם הם באות לעורר הלב וכמש"כ הרמב"ם (ה"ל תשובה פ"ג ה"ד).

ואף למש"כ הריטב"א בר"ה (כו, ב) שתקיעות של מוצאי יוה"כ הן זכר לשופר של יובל - והתם תקיעות גמורות הן, סוף סוף זכר בעלמא הוא ואין בהן צורך שעה ולכן כתב הריטב"א ש"צ"ל לדקדק בהן. אבל תקיעות של אלול מלבד שהן זכר לשופר של מדבר, יש להן גם צורך לעורר הלבבות.

יש שמתפלל ביחידות

יש לדון במי שמתפלל ביחידות האם עליו להשתדל לילך לשמוע

תקיעות. ושורש השאלה הוא, האם חל המנהג על כל יחיד, או רק על הציבור. והנה הציץ אליעזר (חלק יב סימן מח) הביא דעתו של הגר"צ פרנק שנתנו הדבר לילך ולשמוע, לפי שהמנהג שייך לכל יחיד ויחיד.^[5]

אך הציץ אליעזר נחלק עליו שאין כל ענין על היחיד להשלים התקיעות. וכתב שמעולם לא ראה אפילו אצל המדקדקים ביותר שקפידו על זה. ותמך סברתו על שני הטעמים של הטור, דלהטעם שהוא זכר לשופר של מדבר, התם הא ציבור הוא ואין לדמות יחיד לציבור. וכן לאידך טעמא שהוא לעורר בתשובה, ניתן לומר שהתעוררות חלה יותר בציבור, כי לא על חנם נקט קרא "אם יתקע שופר בעיר", בעיר דייקא, שהוא כלל ציבור. וזה לשונו: "הנה מעולם לא שמענו בכזאת שמי שהוא אפילו מהמדקדקים ביותר יהדר בחודש אלול כשמתפלל לעת הצורך ביחידות שיביאו שופר לתקוע לפניו כדי לקיים התקנה לתקוע בחדש אלול. וישראל אם אינם נביאים הם וכו', ותמיד כשדבר מסופק לנו, אמרינו פוק חזי מאי עמא דבר. על כן נראה לי ברור לאידך גיסא, שתקנת התקיעה היתה רק בציבור ולא ביחיד, ומטעמא דכל דתיקנו מעין המאורע תיקנו, ותקנת התקיעה הרי היתה מפני שככה התנהגו בשעה שעלה משה להר בר"ח אלול, ושמה כתוב מפורש שהעבירו שופר במחנה משה עלה להר, ו'במחנה' פירושו בציבור, ולא ביחיד. וגם לטעמא שהמשכת התקיעה בכל החודש הוא כדי להזהיר על התשובה, ג"כ הרי למדים זה ממה שנאמר (עמוס ג, ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, ובעיר הרי ג"כ פירושו בציבור, ולא ביחיד. ולכן כל דתיקנו כעין האמור תיקו, לתקוע בציבור, אבל לא היתה כל תקנה לתקוע גם ביחיד."

גם בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן שצד) נקט כוותיה, והעלה לדינא שאין על היחיד לתקוע, והוסיף שם שגם הטעם דכדי לערוב את השטן שייך רק בציבור, כי באמת סגי אם ישמע השטן תקיעה אחת בלבד במקום אחד, אלא דמ"מ כל ציבור חייב דהאי מנייהו מפקת. אבל על היחידים אין סיבה שיתקעו בשביל כך. וכתב שם שהציע שאלה זו לפני כמה מגאוני הדור, ורובם אמרו שאין על היחיד לתקוע, מהם רבו הג"ר משה פינשטיין, הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, והגרי"י רודרמאן ראש ישיבת נר ישראל.

וכן ראיתי בהליכות והנהגות הגר"ש אלישיב (עמוד ג) שמנהג התקיעות אינו מוטל על היחיד רק על הציבור.

אמנם, כדעת הגר"צ פראנק כן הנהיג כ"ק אדמו"ר זי"ע, שאף בזמן שהיה מתפלל ביחידות היה תוקע התקיעות לאחר תפלתו. ולכאורה סברתו, שמכיון שכל עיקר התקיעות כדי לעורר לב האדם לשוב בתשובה, חובה על כל יחיד ויחיד להשתדל בכך. ועל כן מן הראוי שכל אחד יעורר על עצמו כפי יכולתו.

בעל תוקע שעומד באמצע התפילה

נשאלתי, אם הציבור גמרו להתפלל והבעל תוקע עדיין עומד באמצע תפלתו במקומות שאסור להפסיק בהם, כגון פסוקי דזמרא, וברכת קריאת שמע, האם מותר לו לתקוע כשאינו שם אחר היודע לתקוע.

הנה ראיתי שבדבר הזה כבר נחלקו קמאי. יש שנקטו שתקיעה בשופר אינה כדיבור אלא נשימה בעלמא ואין עליה תורת הפסק. אבל אחרים נקטו שכיון שנשימה זו נושה קול, נחשב כדיבור. באשל אברהם (בוטשאטש סימן נא סעיף ד) נקט שאינה נחשבת

הפסק ולכן הותר לתקוע באמצע פסוקי דזמרא וברכות קריאת שמע. וכן מבואר מדברי הרדב"ז (חלק ב סימן שמו).

ולאידך, הגר"מ בריסק (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ג סימן כו) כתב שתקיעה נחשבת כהפסק, ועיי"ש שהוכיח כן מדברי הגמרא. אך כתב שם שאעפ"כ מותר לתקוע בשביל הציבור כשהוא עומד בין הפרקים, דהא לא גרע ממה דקיי"ל (סימן סו סעיף א) שמפסיקים בין הפרקים מפני הכבוד.

סיכום הדברים

- א. החל מראש חודש אלול מגיעים ימי הרחמים ותשובה. הימים מסוגלים מאד לקרבת ה'. וכתב רבינו יונה שאז יתחיל אדם להרגיש אימת הדין. ורבינו שו"ע הרב כתב שבאלול היכולת ביד כולם להתקרב אל ה' בטרם יכנס המלך ב"ה להיכל קדשו כביכ' בראש השנה.
- ב. נהגו ישראל לתקוע קול שופר לאחר התפלה בימי אלול. רמז לדבר, "הללוהו בתקע שופר", שהוא הליל הששית שבמזמור כנגד חודש הששית, שהוא חודש אלול (ישמח משה).
- ג. מקור המנהג הוא בפרקי דרבי אליעזר ששם מסופר שבשעה שעלה משה רבינו להר סיני בר"ח אלול, תקעו שופר במחנה כדי שלא יטעו עוד בעבודת זרה. ומאז התקינו חז"ל לתקוע בכל שנה.
- ד. דעת השבלי הלקט ודעת זקנים שתוקעים רק בראש חודש כדרך שעשו במדבר סיני. אבל רוב הראשונים כתבו שתוקעים כל

החודש (רא"ש, רבינו ירוחם, ראבי"ה). וי"א שבר"ח הוא תקנ"ח, ושאר החודש הוא מנהג. ולהלכה, פסק הרמ"א שתוקעין כל החודש.

ה. כשהטור הביא מקור המנהג, צירף עמו עוד טעם, כדי להזהיר על התשובה שנא' "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". וצריך טעם למה הוסיף זה. ויש כמה דרכים. א', כדי לבאר למה השתמשו דוקא בשופר ולא עשו הכרזה בעלמא (ב"י תי' א'), ב', להורות שהשופר מעורר הלב בטבעו, ולכן ראוי לתקן כן לדורות (ב"י תי' ב'), ג', לתת טעם למה תוקעין במשך כל החודש (ב"ח). ו. עוד טעם נאמר למנהג התקיעות - כדי לערוב השטן (רא"ש, ראבי"ה, טוור כו'), פ' שלא ירגיש מתי יחול ראש השנה (מנהגים דבי מהר"ם). וע"פ טעם זה יובן למה אין ממשכים לתקוע בעשרת ימי תשובה (ב"ח).

ז. יש אומרים טעם התקיעות באלול כדי ללמוד ולהכין לתקיעות דאורייתא בראש השנה (מנהגים, מהר"ח א"ז, ועיין עוד בקונטרס מצות ראה להגר"א י' קוק).

ח. הגם שהמחבר השמיט מנהג תקיעות באלול - רק הרמ"א הביא, רוב קהלות הספרדים נוהגים כן. גם יש מקצת קהלות אשכנז שלא נהגו לתקוע (ע' ספר מאיר עיני הגולה).

ט. הטור כתב שתוקעים גם בערב, וכן הביא הרמ"א. ויש מפרשים שהכוונה להפלת מנחה (חיי אדם, וספר נוהג כצאו יוסף). וי"א דהיינו תפלת ערבית (ליקוטי הלוי, וכ"מ באליה רבה). ולמעשה, אין נוהגים לתקוע כי אם בשחרית (מטה אפרים).

י. רבים מן האחרונים כתבו להתחיל מיום א' דר"ח (ל' אב) כדי להשלים חשבון מ' יום עד יוה"כ (מג"א בשם אחרונים). ויש כתבו להתחיל ביום ב', וכן הכריע המג"א. וכן הורו הקיצור שו"ע, והאגר"מ. בחב"ד נוהגים להתחיל מיום א' דר"ח, אך בכונה להתלמד.

יא. כתב המטה משה שהדבר תלוי בטעם התקיעות, שאם הטעם משום "תקעו בחודש שופר", מתחילים בב' דר"ח. ואם הטעם ע"פ הפרקי דרבי אליעזר או לעורר את התשובה, יש להתחיל מיום א' דר"ח.

יב. מנהג אשכנז לתקוע סדר תשר"ת לבד. אבל רוב הספרים [ואיזו קהלות חסידים] תוקעים תשר"ת תשר"ת ותר"ת.

יג. טעם מנהג הספרדים, שמשווים תקיעות של אלול לשל ראש השנה משום דכעין דאורייתא תקון (כן משמע מהב"ח). ולפי מנהג אשכנז, המנהג רק להשמיע קול שופר בעלמא דוגמת התקיעה שבמוציא יוה"כ הלכך א"צ לעשות סדר שלם.

יד. יתכן דלפי מנהג אשכנז א"צ לדקדק לתקוע בכשרות הואיל ואינו אלא השמעת קול בעלמא. אמנם מסתברא דמ"מ צורתו כעין של דאורייתא, וידקדק לתוקעו כראוי.

טו. נחלקו הפוסקים במי שמתפלל ביחידות אם ילך לשמוע שופר בחודש אלול. דעת הגר"צ פרנק שהוא חובת יחיד וצריך לשמוע. הציץ אליעזר חולק שאינו אלא חובת ציבור, ואין היחיד צריך לילך לשמוע. וכן דעת הגרי"ש אלישיב. אולם, כ"ק אדמו"ר זי"ע החמיר בדבר.

טז. נחלקו הפוסקים אם תקיעת שופר נחשבת כהפסק דיבור באמצע קר"ש וברכותיה. דעת האשל אברהם שאינו הפסק ומותר להפסיק לתקוע בשביל הציבור. אבל מהר"ם בריסק כתב דהוי הפסק, זולת אם עומד בין הפרקים דאז מותר להפסיק מפני הכבוד.

נמי הוא כשהוא יום דוקא, או דהיה זה אחר המנחה, או אף אם נימא דהיה זה אחר מעריב הוא משום שהיו מתפללין ערבית בעוד היום גדול, דלא מסתבר שיתקעו בלילה שאינו עת רצון בתחלתה עד אחר חצות.^[3]

[5] ויש נותנים טעם בזה, דמסתברא שמנהג תקיעות דאלול נתקן כעין אותם של ראש השנה שהם חובת יחיד (עי' רבבות אפרים ח"א סי' שצד בשם הגי' יצחק ברנשטיין).

[3] עוד טעם אמרו, שמתחילים לתקוע שלושים יום קודם ראש השנה כעין מה שבית דין נותנים לנתבע שלושים יום למצוא ראייה על טענתו ולהפטר מנוגשיו. כך הקב"ה נותן לכנסת ישראל שלושים יום שיכינו ויתקנו את עצמם לקראת יום הדין. כך ראיתי באלף המגן (על מטה אפרים סי' תקפא סעיף יא).

[4] מיהו באגרות משה (או"ח ח"ד סימן כא אות ה) הבין שאף האומרים שתוקעים אחר מעריב, היינו רק מבעוד יום. וזה לשונו: "ומסתבר דהערב"

[1] מילתא אנג אורחא, מספרים כאשר היו שואלים את בעל השואל ומשיב מאיזה ספר מוסר ילמדו בימי אלול, היה משיב, כבר ענה על זה הנביא ואמר, "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", כלומר, הספר שבו ימצאו התעוררות לתשובה הוא לימוד והתעסקות בספר דברים.

[2] עיין בלקוטי חבר בו חיים (חלק שני הלכות ראש השנה) טעם אחר בזה, דיש חשש של כל תוסוף דנראה כמי שממשיך את המצוה דאורייתא לימים שלאחריו.

Bez"h a new Smicha cohort Begins next Sunday. To register or to learn more, visit onlinemachon.com

May One Sign a Lease That Goes Into Effect on Shabbos?

Rav Yosef Kushner

Question: Is a tenant permitted to sign a lease on an apartment that begins on Shabbos?

Answer: It is common for leases to take effect on the 1st or 15th of a month. If someone signs a lease that is scheduled to start on the 1st of the month, and that day happens to be Shabbos, this would present a real problem. In actuality, this is exactly like the case that is forbidden by Rav Akiva Eiger, wherein a Jew schedules a transaction before Shabbos to go into effect on Shabbos.

So what's the solution?

The Avnei Nezer explains Rav Akiva Eiger's reasoning by saying that the entire transaction, from the time it is agreed upon until it goes into effect, is one long action. Since the party can technically back out any time until the transaction goes into effect on Shabbos, it is as if he is doing one continuous action that concludes on Shabbos. Thus, he is considered to be making a transaction on Shabbos. Accordingly, if he could not back out, meaning that he is locked into the deal before Shabbos, it can be said that his action ended then and he is not doing anything on Shabbos itself; rather, the deal concluded before Shabbos is going into effect on its own on Shabbos and he is not committing any transgression.

Having said this, if the tenant locked himself into the contract when he signed it and he can no longer back out, the fact that it officially goes into effect on Shabbos would not be a problem.

If the deal is structured in a way that he could back out until it goes into effect, it would be a problem according to Rav Akiva Eiger. However, there are some Poskim who disagree with Rav Akiva Eiger altogether, and, according to them, this type of transaction is permitted. Therefore, if he one is left with no other choice he should ask a Rov if he can rely on those Poskim.

Can One Bid In an Online Auction That Ends on Shabbos?

Rav Yosef Kushner

Question: If an online auction is scheduled to end on Shabbos, can one put in a bid before Shabbos, knowing that if his bid wins, he will be purchasing the item on Shabbos?

Answer: In eBay's terms of service, it says clearly that when you make a bid you have made a legal obligation to purchase the item unless someone else outbids you. In other words, before Shabbos, when

the Jew makes the bid, he is obligating himself to follow through with the purchase if his bid wins. All that really happens on Shabbos is that the chance of someone outbidding you comes to an end. No actual kinyan takes place on Shabbos.

Technically, if the terms would be set up in a way that one's obligation only goes into effect on Shabbos, that could be a problem. But, as far as I know, that is not the case.

Can a Property Owner Have a Manager on Call For Emergencies on Shabbos?

Rav Yosef Kushner

Question: The owner of an apartment building employs a non-Jewish superintendent. He pays him for his work during the week but also needs him to be on call for emergencies on Shabbos. How can he go about this in a permitted way?

Answer: Most managers and superintendents have the status of a *kablan* because they are paid for their work, not by the hour. We said previously that one may not explicitly tell a *kablan* to work on Shabbos. Still, if one needs the super to be on call for emergencies, such as problems with the heating or plumbing, it could be permitted.

The Rishonim speak about a case where a Jew purchased the rights to collect tolls on a certain road. In such a case, he would suffer a tremendous loss if he could not have a non-Jewish worker collecting the tolls for him on Shabbos and the business would be unable to function at all; therefore, Chazal permit him to hire a *kablan* to collect the tolls, even though the work is done in public.

So too, in the case of the super, if no one would be available to take care of emergencies on Shabbos, the landlord would lose tenants and the entire business would be unable to function; therefore, it is permitted to ask him to respond to emergency calls on Shabbos. The halacha is that the worker in such a case should be paid separately for the work he does on Shabbos. In our case of the super, this would mean that his regular salary should be for the work he does during the week, and he should be paid a separate fee specifically for jobs he does on Shabbos.

In cases like this, it is important to ensure that the worker's pay is structured in the permitted way. Another example of this is if a Jew owns a nursing home that employs secretaries who are needed on Shabbos. If they are paid like a *sechir yom*, it would not be permitted to allow them to work on Shabbos. Instead, their pay structure should be arranged in the permitted way for a *kablan*.

Can a Property Owner Have a Manager on Call For Emergencies on Shabbos?

Rav Yosef Kushner

Question: Can a business owner avoid all problems of non-Jewish employees working for him on Shabbos by selling his company to a non-Jew for each Shabbos, in the same way that we sell our *chometz* to a non-Jew over *Pesach*?

Answer: While there are some people who do this, it is not advisable. Selling one's business over Shabbos to a non-Jew is not brought down by the *Shulchan Aruch* as an option, although he does speak about selling *chometz*. Doing so is highly problematic for a simple reason.

Basically, the difference between selling *chometz* and selling a business to avoid problems of employees working on Shabbos is that with *chometz*, it is the ownership that is forbidden. By Shabbos, the prohibition is that work is being done on your behalf, irrespective of the ownership. Since it is forbidden to own *chometz*, one can get around the problem by selling it to a non-Jew and relinquishing his ownership. When one has employees working for his business, however, even if he technically sells it to a non-Jew, if there is no change in the structure of the business the employees still know who is really in charge and they do their work for the Jew.

Rav Moshe Feinstein discusses this in a *teshuva* and concludes that such a sale is questionable *hashkafically* as well as technically. As a practical matter, he says that it would not work for the reason explained above.

Can One Bid In an Online Auction That Ends on Shabbos?

Rav Yosef Kushner

Question: If an online auction is scheduled to end on Shabbos, can one put in a bid before Shabbos, knowing that if his bid wins, he will be purchasing the item on Shabbos?

Answer: In eBay's terms of service, it says clearly that when you make a bid you have made a legal obligation to purchase the item unless someone else outbids you. In other words, before Shabbos, when the Jew makes the bid, he is obligating himself to follow through with the purchase if his bid wins. All that really happens on Shabbos is that the chance of someone outbidding you comes to an end. No actual kinyan takes place on Shabbos. Technically, if the terms would be set up in a way that one's obligation only goes into effect on Shabbos, that could be a problem. But, as far as I know, that is not the case.